

พฤติกรรมแต่ละมุมมองชีวิต

หากมองได้สองด้าน

.....ระพี สาคริก*

ผู้เขียนเรื่องนี้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เน้นที่ประสบการณ์ชีวิตอย่างอิสระมาโดยตลอด จึงทำให้เชื่อมั่นว่า “การศึกษาจากของจริงหรือจากรากฐานตนเอง น่าจะถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้จากสิ่งซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการ” หากหวังว่าการศึกษาจะสามารถกำหนดวิถีชีวิตแต่ละคนให้มุ่งสู่คุณภาพได้อย่างแท้จริง

สังขรณ์ของทุกชีวิตและทุกสิ่งย่อมมีเหตุมีผลสานถึงซึ่งกันและกัน ดังนั้นแม้เรื่องนี้อาจเป็นเพียงกรณีเดียวที่หยิบยกเอามาพิจารณาเพื่อหาเหตุและผล แต่ผู้รู้สังขรณ์ถึงระดับหนึ่งแล้วย่อมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทุกกรณีอย่างปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น

-
- * ศาสตราจารย์
  - * อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
  - * อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทบวงมหาวิทยาลัย
  - * อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ในช่วงที่ผ่านมาแล้วเรามักได้ยินคำปรารภปรากฏออกมาจากปากหลายต่อหลายคนในสังคมไทยเป็นครั้งคราวว่า “ชนต่างชาติเข้ามาเก็บเอาพันธุ์ไม้จากป่าในประเทศ นำออกไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังส่งผลิตผลกลับมาขายเอาเงินกลับไปด้วย” แม้กระทั่งเสียงสะท้อนซึ่งออกมาจากปากคนกลุ่มหนึ่งในด้านวิชาการก็เป็นไปในทำนองนี้เช่นกัน ซึ่งหากเราฟังด้วยใจเป็นกลางสักหน่อยคงรู้สึกท้าทายที่จะนำไปคิดค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด

แต่เมื่อสังขรณ์ของทุกสิ่งซึ่งมนุษย์สัมผัสไม่ว่ามองจากด้านไหนควรเห็นได้สองด้าน เราแต่ละคนจึงน่าจะมองสู่ทุกจุดให้เห็นได้ครบถ้วนแทนที่จะเห็นเพียงด้านเดียว ดังนั้นบนพื้นฐานประเด็นนี้จึงควรมองให้ถึงอีกด้านหนึ่ง และหากเห็นได้ย่อมมีคำถามติดตามมาว่า “สิ่งซึ่งร่วมเกิดบนพื้นฐานเดียวกันกับแต่ละคนนั้น ตัวเราเองได้มองเห็นอย่างรู้ถึงคุณค่า เพื่อหวังมุ่งมันนำมาคิดพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างดีที่สุดแล้วหรือเปล่า” หรือว่ายังคงมองตามกระแสจากอีกด้านหนึ่งโดยที่คิดว่า “ควรจะวางแผนไว้โดยการใช้อำนาจห้ามคนนำออกมาใช้พัฒนาเพื่อสนองประโยชน์สุขโดยเริ่มต้นที่คนท้องถิ่นเองก่อนอื่น”

ยิ่งคนในกลุ่มซึ่งถูกอำนาจทำลายต่างก็มีรากฐานชีวิตร่วมอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกันกับผู้ใช้อำนาจ ย่อมน่าจะมิตีอติและเสรีภาพที่จะเรียนรู้ร่วมกันกับทุก ๆ คน แต่กลับถูกปิดกั้นโอกาสในการเรียนรู้ธรรมชาติจากรากฐานตนเองอย่างอิสระ

ดังนั้นจึงพิจารณาได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวน่าจะเกิดจากความเห็นแก่ตัวซึ่งแสดงออกโดยกลุ่มบุคคลผู้มีโอกาสถืออำนาจเหนือกว่า นอกจากนั้นยังพบบนพื้นฐานความจริงต่อไปอีกว่า “ความเห็นแก่ตัวไม่ได้ช่วยให้บุคคลใดเจริญก้าวหน้าไปได้ไกล แม้สังคมซึ่งมีคนเห็นแก่ตัวเป็นส่วนใหญ่ย่อมมีผลถ่วงความเจริญในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะด้านศิลปกรรมและจริยธรรมซึ่งควรถือว่าสำคัญที่สุด”

จากการปฏิบัติในช่วงที่ผ่านมาแล้ว หลายคนอาจมีโอกาสนสัมผัสกับพฤติกรรมจากผู้เขียนในหลาย ๆ เรื่อง แม้การให้ความร่วมมือแก่กลุ่มคนต่างชาติซึ่งประสงค์ที่จะเข้ามาศึกษาและรวบรวมพันธุ์ไม้ในประเทศ เพื่อนำไปทำการวิจัยซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมสานถึงการให้ประโยชน์ ซึ่งจากความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับการที่มีคนต่างชาติเข้ามานำพันธุ์ไม้ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติของท้องถิ่นออกไปนอกประเทศน่าจะทำให้หลายคนไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมดังกล่าว

ยิ่งบุคคลผู้เข้าไปทำงานอยู่ในระบบราชการซึ่งนับวันแต่ละคนย่อมมีโอกาสขึ้นสู่อำนาจระดับสูง ยิ่งขึ้นมักมีแนวโน้มเดินตามกระแสดังกล่าวชัดเจนยิ่งขึ้น จนถึงขั้นพิจารณาออกกฎระเบียบและใช้อำนาจบังคับห้ามส่งพันธุ์ไม้ออกไปต่างประเทศเป็นชนิด ๆ ไป เริ่มจากเพียงไม่กี่ชนิด แล้วก็บานปลายออกไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นบัญญัติทางวาทซึ่งประเด็นนี้ หากมองที่คนซึ่งถือเหตุและผลอยู่ในรากฐานความคิด ย่อมรู้สึกว่าจะทำหายนต่อการศึกษาค้นคว้าหาความจริง

อย่างไรก็ตามสิ่งแรกซึ่งน่าจะนำมาพิจารณาถึงเหตุและผลก็คือ การที่หลายคนทราบว่าตนได้ให้ความร่วมมือแก่คนต่างชาติตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่กลับไม่ค่อยจะมีใครสนใจกล่าวทัดทานหรือ

มีปฏิกริยาปรากฏออกมาอย่างรุนแรง อย่างดีก็มีการคุ้ยซักถามอย่างเป็นกันเอง ซึ่งทำให้มีโอกาสอธิบายให้เข้าใจในที่สุด แม้อาจมีผู้ปรารภกลับหลังเป็นบางครั้งว่า “อาจารย์ระพี ข. มีอะไรดีก็เที่ยวได้ไปบอกคนอื่นหมด” และอาจตั้งมาจากปากลูกศิษย์ซึ่งตนเคยสอนมาแล้วในด้านที่เป็นรูปแบบคือในห้องเรียนนานพอสมควร หลังจากรับฟังแล้วทำให้รู้สึกว่าการสอนในด้านเทคนิคนั้นสอนจากปากพูดและจากตำราได้ไม่ยาก แต่การสอนให้คิดได้ลึกซึ้งและมองเห็นลัทธิธรรมผู้เรียนจำเป็นต้องเน้นที่การสอนตัวเอง

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งได้รับมาจากบทเรียนในเรื่องการให้ความร่วมมือกับคนต่างชาติที่เข้าศึกษาและกับพันธมิตรไม้ป่าในห้องถิ่นเพื่อนำไปศึกษาวิจัยได้ทำให้มองเห็นภาพสองด้านพอสรุปได้ว่า ถ้าบุคคลผู้ให้ความร่วมมือเป็นคนซึ่งคนทั่วไปขาดความเชื่อถือคงจะถูกตำหนิอย่างรุนแรง แต่หากเป็นผู้ซึ่งคนทั่วไปศรัทธาและไว้วางใจกลับทำให้ผู้ที่มองเห็นภาพรู้สึกว่าจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านสร้างสรรค์อยู่ในความลุ่มลึกซึ่งตนอาจมองได้ไม่ถึง แม้อาจยังไม่เข้าใจแต่ก็คงไม่กล้าตำหนิ แรงศรัทธาจึงน่าจะมีประโยชน์สู่การสืบทอดกระแสของสิ่งที่ตั้งถาม

อย่างไรก็ตาม ใครขออนุญาตชี้แนะไว้ว่า เราแต่ละคนแม้จะมีความรู้สึกศรัทธาในบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งหรืออาจมากกว่านี้ แต่ก็ไม่ควรหยุดเพียงแค่นี้จนกระทั่งบุคคลผู้นั้นพูดหรือแสดงออกไม่ว่าด้วยเรื่องใดจะต้องเชื่อไปหมดโดยปราศจากการนำมาคิดพิจารณาหรือแม้ซักถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน โดยเฉพาะหากมีศรัทธาจริงย่อมสามารถพูดคุ้ยซักถามกันและกันอย่างเป็นธรรมชาติได้ทั้งสองฝ่าย

อนึ่ง การที่หยิบยกเอาประเด็นการให้ความร่วมมือแก่คนต่างชาติที่ประสงค์จะเข้ามาศึกษาและเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้เพื่อนำไปค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ หากตนจะเริ่มต้นขึ้นมาก่อนว่า เพื่อต้องการให้แต่ละคนผู้สนใจวิเคราะห์ค้นหาเหตุผลได้รับความรู้ก็น่าจะทำให้หลายคนคิดว่าผู้เขียนได้กระทำในสิ่งที่ชอบแล้ว แต่ตนคงไม่มีเจตนาเช่นนั้นหากกลับคิดอย่างอิสระว่า ทุกคนควรมีโอกาสเรียนรู้ได้ทั้งจากสิ่งผิดและถูกหรืออาจกล่าวได้ว่า ทั้งสองด้าน

ประเด็นสำคัญจึงน่าจะอยู่ที่ “ การกล้าแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ที่มีความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนอย่างปราศจากการถือเอาพรรคพวกเป็นใหญ่ แม้กระทั่งการถือชาติภาษา “ ในเมื่อเป้าหมายการดำเนินชีวิตของแต่ละคนควรเน้นความอิสระ ณ ที่รากฐานตนเอง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานกำหนดวิถีทางที่มุ่งยกระดับคุณภาพจิตใจได้อย่างแท้จริง

ถ้าสามารถเข้าถึงความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองได้อย่างชัดเจนน่าจะพบคำตอบเองคือ ความรู้สึกภายในรากฐานมนุษย์หากมีการปิดบังหวงแหนวิชาความรู้คนชาติอื่น ย่อมมีการปิดบังหวงแหนคนชาติเดียวกันด้วย แม้กระทั่งผู้ซึ่งเป็นศิษย์ตัวเองภายในโรงเรียน

อนึ่ง การที่มีผู้อื่นมาขอร้องให้ช่วยเหลือเพื่อความสะดวกในการเข้ามาศึกษาและรวบรวมพันธุ์ไม้เพื่อนำไปค้นคว้าวิจัย ประเด็นหาได้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น หากให้ความร่วมมือแล้วไม่สนใจเรียนรู้จาก

อีกด้านหนึ่งซึ่งเข้ามาหาเองย่อมทำให้เกิดภาวะขาดดุลการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงจากด้านที่เข้ามาหาทั้ง ๆ ที่มีโอกาสเปิดไว้ให้แล้ว จึงถือว่ามีโอกาสสูญเสียอย่างเห็นได้ชัด แต่ถ้ามองเห็นโอกาสจึงลงไปปฏิบัติร่วมด้วย และนำสิ่งซึ่งพบเห็นมาคิดวิเคราะห์หาเหตุผลให้ถึงที่สุด ดังตัวอย่างเช่น เขาสนใจอะไร และมีแนวคิดอย่างไร รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งสองด้านสมตามเหตุและผลที่ชี้ไว้ว่า มนุษย์มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ส่วนด้านไหนจะนำไปใช้ประโยชน์ได้มากน้อยกว่ากันย่อมขึ้นอยู่กับตัวเองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การมองเรื่องทำนองนี้ด้วยทิศทางซึ่งมุ่งออกจากตัวเองด้านเดียวดังเช่นที่มักได้ยินเสมอ ๆ ย่อมทำให้อ่านได้ว่าบุคคลผู้มองมีรากฐานซึ่งตกอยู่ในสภาพ ปิดตัวเอง ทำให้การพัฒนาซึ่งควรจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าต้องประสบกับปัญหาสั่งสมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แม้ตัวเองก็จะไม่มีโอกาสเรียนรู้จากคนอื่น

แม้กระทั่งการถูกหลอกจากคนต่างถิ่นบางกลุ่มที่มุ่งแสวงประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวก โดยที่ทั้งชี้แนะและบีบบังคับให้มีการออกกฎหมายปิดคนท้องถิ่นเดียวกัน จากการนำเหตุผลมากล่าวอ้างว่า “เพื่อต้องการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ที่หายาก” อย่างได้ผล เนื่องจากมีความสอดคล้องกันกับ “ความบ้าอำนาจ” ของคนระดับบนในสังคมลักษณะนี้ด้วย แทนที่จะมองเห็นสังขรณ์ว่า “การปิดกั้นหรือหวงแหนคนอื่นก็ดี ไม่เพียงกันความเจริญของส่วนรวมเท่านั้นหากยังมีผลสะท้อนกลับซึ่งเป็นอันตรายร้ายแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับด้วย

ดังเช่นคำปรารภจากคนรุ่นที่ผ่านพ้นมาไม่นานซึ่งมักสะท้อนออกมาให้ได้ยินเป็นครั้งคราวว่า “ปิดอย่างไรเขาก็เอาไปได้ และยิ่งปิดก็ยิ่งทำให้เราเองไม่มีโอกาสรู้จนกระทั่งเขานำไปพัฒนาก้าวหน้าไกลและใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางแล้ว ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นมาแล้วในอดีต” แทนที่จะหวนกลับไปมุ่งสู่อีกด้านหนึ่งและมองเห็นว่า “ตัวเราเองน่าจะสนใจปฏิบัติและเรียนรู้ของซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นเราเองอย่างรู้คุณค่า และนำพัฒนาอย่างดีที่สุด”

ซึ่งแนวคิดและพฤติกรรมดังได้กล่าวแล้ว ย่อมส่งผลเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งในด้านอนุรักษ์และพัฒนา อีกทั้งยังก่อให้เกิดศรัทธาในระดับนานาชาติอย่างปราศจากกรอบหากมีอิสระเป็นพื้นฐาน เนื่องจากมีทั้งการให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการ “สร้างพระคุณ” และการเรียนรู้บนพื้นฐานตนเองเพื่อการเติบโตซึ่งกล่าวได้ว่าเป็น “การพัฒนาตนเองบนพื้นฐานจิตสำนึกรับผิดชอบอย่างสำคัญ” ดังเช่นที่กล่าวกันว่า “ความมีใจกว้างเท่านั้นที่จะกำหนดวิถีทางด้วยตัวเองให้สามารถพัฒนาความเจริญก้าวหน้าไปได้อย่างปราศจากภาวะติดขัดซึ่งแก้ได้ยาก”

แต่ตามสภาพที่เป็นจริง ในสังคมไทยซึ่งมีการไล่จับคนนำต้นไม้จากป่ามาขายดังที่เห็นภาพมานานแล้ว มาถึงบัดนี้แทนที่ความคิดดังกล่าวจะค่อย ๆ หมดยุคไปหากกลับขยายขอบข่ายกว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากแต่ก่อนก็ยังจับแต่คนที่กำลังเก็บอยู่ในป่าคาหน้าผาเขา มาถึงช่วงนี้มีการไล่จับกันในเมืองแถบยังนำต้นไม้ไปกองทิ้งไว้ให้ตายในบริเวณโรงพักอีกด้วย กล่าวคือ “ทำลายทั้งต้นไม้ทั้งคนกันเองเลยทีเดียว”

จนกว่าจะหยุดตัวเองเพื่อฟื้นสติให้กลับคืนมาย่อมคิดได้ว่า เราอนุรักษ์ต้นไม้ก็เพื่อคนเรา อนุรักษ์ป่าก็เพื่อคน ถ้าใช้วิธีการอนุรักษ์แต่ทำลายคน นอกจากการอนุรักษ์จะไม่ได้ผลแล้ว คนในสังคมก็ย่อมจะสูญเสียตัวเองกว้างขวางยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกว่าสังคมจะไปถึงจุดซึ่งชำระล้างตัวเองในที่สุด ซึ่งคงไม่มีสิ่งใดบนผิวพื้นแผ่นดินนี้หลงเหลืออยู่อีก เพียงแต่ว่าใครจะไปก่อนไปหลังและไปแล้วหวนกลับมาอีกก็รอบจิงจะจบลงได้ทั้งหมด

ในช่วงหลัง ๆ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะเห็นได้ชัดเจนจากบรรยากาศการจัดการศึกษาซึ่งสะท้อนออกมาปรากฏกว้างขวางมากขึ้นว่า มีความสนใจ"อยาก"จะมุ่งไปสู่"ความเป็นนานาชาติ" แต่ถ้าค้นหาความจริงจากอีกด้านหนึ่ง ก็อดที่จะทำให้รู้สึกไม่ได้ว่า ภายใต้อารมณ์ความคิดคนส่วนใหญ่ยังขาดความสนใจเรียนรู้บนพื้นฐานความหลากหลายของเพื่อนมนุษย์ เพื่อช่วยให้เปิดกว้างออกไปอย่างปราศจากกรอบปิดกั้นตัวเองไว้อย่างแคบ ๆ

ความจริงแล้ว "ความเป็นนานาชาติ ปรากฏเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานแต่ละคนแล้ว" เพียงแต่ทำให้ความสนใจเรียนรู้ในมุมกลับเพื่อหวังเปิดรากฐานตนเองออกไปเรื่อย ๆ ย่อมเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถเข้าใจเองว่า ทั้งนานาชาติและภายในแต่ละชาติ มีการสะท้อนภาพให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันด้วย ส่วนผู้ซึ่งยังมุ่งมองออกจากตัวเองด้านเดียวแม้จะต้องการเป็นนานาชาติ ดังเช่นการตะเกียกตะกายไปศึกษาภาษาต่าง ๆ จากหนังสือตำราและครู นอกจากจะไปไม่ถึงแล้วกลับสร้างปัญหาให้แก่ตัวเองเพิ่มขึ้น ซึ่งกว่าจะแก้ไขได้คงต้องอดทนต่อไปอีกนาน

ภายในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของแต่ละชีวิตอันมีมาแต่กำเนิด หากสามารถเข้าใจถึงความจริงย่อมพบได้ว่า ถ้อยสัจธรรมอยู่บนพื้นฐาน "การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน" ทั้งระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ผู้มีโอกาสและอำนาจเหนือกว่ากับผู้ที่ชีวิตยังคงตกอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่า แม้ระหว่างชาติภาษาหรือตามนัยซึ่งอาจกล่าวอย่างกลาง ๆ ว่า ระหว่างคนกับคน โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่ได้รับผลอย่างจริงจังน่าจะได้น่าแก่ การลงมือปฏิบัติร่วมกันซึ่งมีเหตุผลช่วยให้มีโอกาสเรียนรู้ความจริงระหว่างกันและกันเพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนทั้งสองด้านอย่างถึงรากฐาน แม้แต่ระดับอาจเข้าถึงได้ลึกต้น อีกทั้งเร็วช้ากว่ากันก็คงเป็นไปตามธรรมชาติบนพื้นฐานสัจธรรมของความหลากหลาย

แม้การผสมกลมกลืนระหว่างชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้โลกมีสีเขียวสดใสเป็นธรรมชาติมาแต่อดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมกลมกลืนของรากฐานจิตใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ แม้ระหว่างผู้มีอำนาจกับชีวิตที่ยังด้อยกว่า จำต้องแยกออกจากกันเป็นสองชั่วชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้สีเขียวธรรมชาติของโลกจำต้องเปลี่ยนไปเป็นสีหมองคล้ำด้วยราศียิ่งขึ้น มันก็เป็นสัจธรรมของโลกซึ่งช่วยให้เราแต่ละคนมีโอกาสหยั่งรู้ได้ถึงความจริง ดังนั้นแม้โลกจำต้องเปลี่ยนไปสู่สภาพดังกล่าว ก็หาใช่ว่าทุกคนจำต้องเปลี่ยนสภาพไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงด้วยไม่ เพราะเมื่อแต่ละชีวิตเกิดขึ้นอย่างอิสระและมีหน้าที่พึงต้องเรียนรู้ความจริงจากธรรมชาติของสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีกระแสหวนกลับมาเรียนรู้ถึงสิ่งซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานตนเอง เพื่อการดับไปอย่างอิสระด้วย

